

Sygn. akt I ACa 864/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 05 grudnia 2014 roku

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSA Bogdan Świerczakowski

Sędziowie: SA Edyta Mroczek

SO (del) Elżbieta Wiatrzyk-Wojciechowska

Protokolant: apl. sąd. Urszula Filipowicz

po rozpoznaniu w dniu 05 grudnia 2014 roku w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa **M. B., K. T., G. W., B. W.**

przeciwko **Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministrowi Gospodarki**

o odszkodowanie

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 26 marca 2014 r., sygn. akt I C 968/12

I. zmienia zaskarżony wyrok:

a. w pkt I w ten sposób, że zasądzone od pozwanego na rzecz każdej z powódek kwoty po 74.825 zł (siedemdziesiąt cztery tysiące osiemset dwadzieścia pięć złotych) obniża do kwot po 61.097,75 zł (sześćdziesiąt jeden tysięcy dziewięćdziesiąt siedem złotych siedemdziesiąt pięć groszy), oddalając powództwo w zakresie kwot po 13.727,25 zł (trzynaście tysięcy siedemset dwadzieścia siedem złotych dwadzieścia pięć groszy) wraz z ustawowymi odsetkami od tych kwot;

b. w pkt III w ten sposób, że koszty procesu rozdziela pomiędzy stronami proporcjonalnie do wyniku postępowania stwierdzając, że powodowie wygrali w 80,37 % i pozostawiając szczegółowe rozliczenie kosztów referendarzowi sądowemu;

II. zasądza od M. B., K. T., G. W., B. W. na rzecz Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwoty po 675 zł (sześćset siedemdziesiąt pięć złotych) tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;

III. nakazuje tytułem nieuiszczonej opłaty od apelacji pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie od M. B., K. T., B. W. oraz G. W. kwoty po 687 zł (sześćset osiemdziesiąt siedem złotych).

Sygn. akt I ACa 864/14

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 26 października 2012 roku powódki M. B., K. T., G. W., B. W. wniosły o zasądzenie na rzecz każdej z nich od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Gospodarki kwot po 76.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia

wyrokowania do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za mienie ruchome przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.” przejętego na własność Państwa. Nadto kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na pozew Skarb Państwa – Minister Gospodarki, zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powódek na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa według norm prawem przepisanych. Uzasadniając swoje stanowisko, pozwany podniósł, że strona powodowa nie wykazała związku przyczynowego pomiędzy wadliwymi decyzjami a wskazywaną szkodą. Zdaniem pozwanego związek taki w okolicznościach niniejszej sprawy nie istnieje, gdyż w wyniku wydania decyzji nadzorczej, odpadły skutki orzeczenia nacjonalizacyjnego. Pozwany podkreślił, że powódki nie wykazały również wysokości poniesionej szkody. Zakwestionował przy tym okoliczność, że wszystkie przedmioty wymienione w załączniku do protokołu zdawczo odbiorczego z 1953 roku stanowiły własność poprzednika prawnego powódek. W szczególności pozwany kontestował fakt własności wymienionych w rzeczonym załączniku zboża i produktów zbożowych. Z ostrożności procesowej strona pozwana podniosła, że składniki majątkowe przedmiotowego przedsiębiorstwa wskazywały znaczne cechy zużycia, a ponadto Skarb Państwa, przejmując młyn w zarząd przymusowy, był zobowiązany do jego utrzymania i ponosił związane z tym koszty.

Na rozprawie w dniu 12 marca 2014 roku powódki zmodyfikowały powództwo w ten sposób, że wniosły o zasądzenie na rzecz każdej z nich kwot po 74.825 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wydania wyroku do dnia zapłaty, jednocześnie cofając powództwo w pozostałym zakresie ze zrzeczeniem się roszczenia.

Wyrokiem z dnia 26 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Gospodarki na rzecz powódek: M. B., K. T., G. W., B. W. kwoty po 74.825 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 26 marca 2014 r. do dnia zapłaty, w pozostałym zakresie umorzył postępowanie na skutek cofnięcia pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia, ustalając, że pozwany ponosi koszty procesu w całości, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu (k.193).

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło po dokonaniu przez Sąd Okręgowy następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych:

W. W. prowadził od 1945 roku przedsiębiorstwo pod firmą Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.”. Celem prowadzenia tej działalności W. W. zawarł w dniu 08 października 1945 roku z Towarzystwem Zakładów (...) umowę, na mocy której Towarzystwo oddało mu w dzierżawę stanowiącą jego własność osadę młyńską K., położoną w Ż. o powierzchni 29 morgów wraz z usadowionym na tym gruncie młynem oraz budynkami gospodarczymi i mieszkalnymi. Zgodnie z umową W. W. miał płacić roczny czynsz w naturze w wysokości 16.500 kg żyta. Maszyny i urządzenia, stanowiące wyposażenie młyna, W. W. odkupił od poprzedniego dzierżawcy w osobie J. W., który własnym nakładem zakupił i zainstalował przedmiotowe maszyny. Przedsiębiorstwo młyńskie funkcjonowało całorocznie i zatrudniało dwóch pracowników. Rolnicy, którzy przywozili zboże do młyna, po jego zważeniu wsypywali je do specjalnego pomieszczenia, gdzie było przechowywane. W zamian od razu otrzymywali odpowiednią ilość mąki i otrębów. W. W. skupował także zboże od rolników oraz zaopatrywał w mąkę piekarzy. Oprócz przedsiębiorstwa (...) prowadził również gospodarstwo rolne na dzierżawionych gruntach o powierzchni około 12 hektarów oraz gruntach dodatkowo zakupionych o powierzchni około 10 hektarów. Na gruntach rolnych W. W. uprawiał zboże, które następnie przerabiał we własnym młynie. Z uwagi na brak odpowiednich pomieszczeń magazynowych, zboże było składowane we młynie i ewidencjonowane w księgach. Posiadał on także krowy, konie, stado owiec i drób. Na początku lat 50 – tych, z uwagi na przejmowanie przez Państwo okolicznych przedsiębiorstw młyńskich, W. W. rozpoczął starania o sporządzenie w drodze sądowej listy urządzeń nabytych od J. W.. W dniu 18 sierpnia 1951 roku sędzia Sądu Powiatowego w Grodzisku przeprowadził w obecności biegłego wizję lokalną przedsiębiorstwa, w czasie której przesłuchał kilku świadków. Z czynności sporządzono protokół. Pismem z dnia 06 sierpnia 1947 roku Dyrekcja Zakładów (...) w odpowiedzi na wniosek W. W. z dnia 12 lipca 1947 roku wyraziła zgodę na dokonanie gruntownego remontu młyna i zainstalowanie kilku maszyn, w tym silnika elektrycznego, mlewnika, podwójnych elewatorów i huszczarki

oraz podniesienie części dachu na budynku młyńskim. W dniu 26 listopada 1950 roku miał miejsce pożar młyna, wskutek którego spłonęło drugie piętro budynku młyńskiego wraz ze znajdującymi się tam urządzeniami. W latach 1951-1952 W. W. przeprowadził prace remontowe, doprowadzając budynek do stanu sprzed pożaru. Zarządzeniem z dnia 31 marca 1953 roku znak (...) Minister Przemysłu Drobno i Rzemiosła na podstawie dekretu z dnia 16 grudnia 1918 roku w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego, ustanowił przymusowy zarząd państwowy nad przedsiębiorstwem pod firmą Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.", powierzając jego wykonywanie Centrali Rolniczej Spółdzielni (...) Zarząd Młynów (...) w W.. W dniu 22 kwietnia 1953 roku dokonano komisyjnego przejścia przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G." oraz wprowadzenia w zarząd przymusowego zarządcy, ustalając jednocześnie stan faktyczny przejmowanego przedsiębiorstwa. W protokole zdawczo – odbiorczym ustalono, że w skład przedsiębiorstwa wchodziły maszyny i urządzenia bezpośrednio produkcyjne w postaci pędni dolnej, turbiny pionowej, sześciu podnośników pojedynczych i dwóch podwójnych, sześciu ślimacznicy aspiracyjnych, ślimacznicy otrębowej, mieszarki do mąki, śrutownika, tryjera, łuszczarki pionowej, łuszczarki szmerglowej, dwóch sortownic do kaszy gryczanej, młynka ręcznego, obłuskiwacza, wietrznika, wialni zbożowej, odsiewacza pogniotkowego, odsiewacza płaskiego, wag, dwóch odsiewaczy, czterech mlewników walcowych, dwóch filtrów aspiracyjnych, perlaka cepowego, jagielnika cepowego, maszyny szczotkowej, dwóch koszy zsypanych i sita sortownicy skokowej oraz urządzenia pośrednio produkcyjne i wyposażenie takie jak: imadło, klucze, świdy, skrzynie, szufelki, drabiny, łożyska, koła prasowe, gaśnice a także pasy parciane, gumowe i skórzane. Dodatkowo w skład przedsiębiorstwa wchodziły różne rodzaje zboża i produktów zbożowych takich jak: pszenica – 185 kg, żyto – 6263 kg, śruta – 1340 kg, kasza jęczmienna – 200 kg, otręby żytnie – 820 kg, mąka żytnia – 2153 kg, otręby jęczmienne – 77 kg, mąka pszenna – 304 kg, otręby pszenne – 110 kg, żubrowiny – 410 kg i jęczmień – 12 kg. Wartość wyżej wymienionych składników przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G." według stanu na dzień 22 kwietnia 1953 roku i cen na datę zamknięcia rozprawy wynosi łącznie 299.300 zł, w tym wartość maszyn i urządzeń bezpośrednio produkcyjnych wynosi 236.258,00 zł, wartość urządzeń pośrednio produkcyjnych i wyposażenia wynosi 54.870 zł natomiast wartość zboża i produktów zbożowych zamyka się kwotą 8.136 zł. W dniu 26 listopada 1956 roku W. W. zwrócił się do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w W. z wnioskiem o uchylenie przymusowego zarządu i reprivatyzowanie młyna wodno – elektrycznego w K.. W piśmie wskazał, że po objęciu przedsiębiorstwa zarządem przymusowym zostało ono doprowadzone do dewastacji, a park maszyn produkcyjnych i pomocniczych nie nadaje się do użytku. W 1957 roku prowadzone było postępowanie administracyjne w przedmiocie ustalenia pochodzenia zboża ujętego w protokole zdawczo – odbiorczym z 1953 roku. W jego toku, mimo przesłuchania kilku świadków nie udało się jednoznacznie stwierdzić, czy przedmiotowe zboże należało do W. W., czy też do podmiotów zewnętrznych. Nie odnaleziono także ksiąg, w których zapisywane były ilości zboża składowane we młynie. Z pisma (...) Okręgowych Zakładów (...) z dnia 07 marca 1957 roku wynika, że W. W. do dnia 22 kwietnia 1953 roku nie miał zaległości dostaw zboża z tytułu miarek młynarskich na rzecz Państwa.

Orzeczeniem z dnia 23 sierpnia 1963 roku znak (...) Przewodniczący Komitetu Drobnej Wytwórczości na podstawie ustawy z dnia 25 lutego 1958 roku o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym, stwierdził przejście przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G." na własność Państwa. W dniach od 05 czerwca do 15 lipca 1965 roku przeprowadzono demontaż przedmiotowego młyna. Uzyskane z demontażu maszyny i urządzenia w postaci m.in. silników elektrycznych, wag, filtrów, łuszczarki, krajalnicy do kaszy, czy sortownicy przekazano Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w B.. Z kolei grunt i zabudowania młyńskie zwrócono ich właścicielowi tj. (...) Zakładom (...) w Ż..

Decyzją z dnia 25 września 2012 roku znak (...) Minister Gospodarki stwierdził nieważność zarządzenia Ministra Przemysłu Drobno i Rzemiosła z dnia 31 marca 1953 roku w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G." oraz stwierdził, że orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 sierpnia 1963 roku w sprawie stwierdzenia przejścia przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G." na własność Państwa zostało wydane z naruszeniem prawa. Następcami prawnymi zmarłego w dniu 04 lutego 1995 roku W. W. są aktualnie jego córki: M. B., K. T., G. W., B. W., każda w 1/4 części.

Sąd Okręgowy wydając zaskarżone orzeczenie powołał się na treść art. 417 k.c. , art. 417¹ § 2 zd. 1 k.c. Wskazał, że w odniesieniu do szkód spowodowanych wydaniem przed dniem 01 września 2004 roku ostatecznej decyzji administracyjnej, której nieważność w świetle przepisu art. 156 § 1 k.p.a. lub wydanie z naruszeniem prawa w rozumieniu art. 158 § 2 k.p.a. stwierdzono następnie decyzją nadzorczą, podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa stanowi przepis art. 160 k.p.a. w brzmieniu obowiązującym w dniu 31 sierpnia 2004 roku. Przepis art. 160 k.p.a. został uchylony z dniem 01 września 2004 roku na mocy art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy Kodeks cywilny i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2004 r. nr 162 poz. 1692). W myśl art. 5 tej ustawy do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed jej wejściem w życie stosuje się przepisy art. 160 k.p.a. w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia tej ustawy w życie. W zakresie zaś określenia rozmiaru szkody i związku przyczynowego między wydaniem wadliwej decyzji administracyjnej a szkodą zastosowanie znalazły zastosowanie także przepisy art. 361 - 363 k.c.

Zarządzenie z dnia 31 marca 1953 roku znak OA3-B-04-602 Ministra Przemysłu Drobno i Rzemiosła w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem pod nazwą „ Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.” uznano za nieważne, natomiast wydane w jego następstwie orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 sierpnia 1963 roku znak (...) w którym stwierdzono przejście na własność Państwa przedsiębiorstwa pod nazwą „ Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.” zostało wydane z naruszeniem prawa. Decyzja Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 sierpnia 1963 roku wywołała nieodwracalne skutki prawne w rozumieniu art. 156 § 2 k.p.a. Nie istnieje już przedmiot wskazanej decyzji, tj. przedsiębiorstwo Młyn (...), zarówno jako zorganizowana całość, jak i jego poszczególne składniki. Likwidacja zaś wszelkich składników majątkowych tego przedsiębiorstwa spowodowała ustanie jego bytu prawnego ze wszystkimi tego konsekwencjami dla stron i osób trzecich. Nieodwracalność skutków prawnych orzeczenia nacjonalizacyjnego wydanego względem przedmiotowego przedsiębiorstwa polega zatem na tym, że żaden organ administracji publicznej nie jest umocowany do odwrócenia skutku tej decyzji obejmującej nabycie własności ruchomości stanowiących niegdyś składnik tego przedsiębiorstwa przez Skarb Państwa. Okoliczność ta przesądza o tym, że powódki nie mogą dochodzić restytucji bezprawnie znacjonalizowanego przedsiębiorstwa, a uprawnieni są jedynie do domagania się odszkodowania w pieniądzu – stosownie do treści art. 363 § 1 k.c.

Sąd Okręgowy ustalając fakt powstania szkody majątkowej po stronie powódek wskazał, że pierwotnie szkoda powstała w majątku właściciela przedsiębiorstwa (...). Bezprawne odjęcie własności przedsiębiorstwa skutkowało zmniejszeniem aktywów majątku W. W.. Sąd Okręgowy powołał się na art. 2 i art. 9 ustawy z dnia 25 lutego 1958 roku o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym (Dz. U. z 1958 roku, Nr 11, poz. 37), która stanowiła podstawę prawną nieważnego orzeczenia z dnia 23 sierpnia 1963 roku. Wydanie ostatecznej decyzji nacjonalizacyjnej wywołało skutek w postaci odjęcia W. W. własności tego przedsiębiorstwa, a tym samym zmniejszenia aktywów jego majątku. Pierwotna wadliwa decyzja o ustanowieniu przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.” była przyczyną późniejszej decyzji o nacjonalizacji tego przedsiębiorstwa. Pozostawanie w obrotie prawnym zarządzenia o ustanowieniu przymusowego zarządu państwowego stanowi dla orzeczenia o przejęciu przedsiębiorstwa na własność warunek sine qua non. Gdyby więc decyzja o ustanowieniu zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem nie została wydana, to nie istniałyby podstawy do wydania decyzji nacjonalizacyjnej, gdyż przedsiębiorstwo nie podlegałoby przepisom przywołanej ustawy z dnia 25 lutego 1958 roku o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym. W rezultacie decyzja o ustanowieniu zarządu przymusowego stanowiła pierwszy i bardzo istotny krok, w procesie pozbawiania prywatnych przedsiębiorców ich własności przez władze państwowe po II - ej wojnie światowej.

Sąd Okręgowy wskazał, że decyzja o ustanowieniu zarządu przymusowego nad przedmiotowym przedsiębiorstwem nie wywołała sama w sobie nieodwracalnych skutków prawnych, gdyż formalnie jego właściciel nie został pozbawiony prawa własności, to jednak w rzeczywistości już na mocy tej decyzji stracił wszelkie uprawnienia właścicielskie. Zgodnie z art. 6 powołanego wyżej dekretu z dnia 16 grudnia 1918 roku w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego, zarządca państwowy zarządza powierzonym mu majątkiem lub przedsiębiorstwem i jest wyłącznie upoważniony do wykonywania czynności prawnych dotyczących tego zarządu. Z kolei z § 1 Instrukcji Ministra

Przemysłu i Handlu z dnia 01 marca 1948 roku w sprawie ustalenia trybu postępowania przy ustanawianiu zarządu państwowego i zakresu uprawnień zarządcy państwowego (Monitor Polski z 01 kwietnia 1948 roku, Nr 33) wydanej na podstawie w/w dekretu wynika, że zarząd przymusowy obejmuje wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, jako zorganizowanej całości, a w szczególności firmę i inne oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorstwo, księgi handlowe, ruchomości należące do przedsiębiorstwa nie wyłączając towarów i pieniędzy w bankach, wierzytelności powstałe przy prowadzeniu przedsiębiorstwa. Stosownie natomiast do § 11 wskazanej instrukcji, na skutek wydania decyzji o zarządzie przymusowym właściciel i inne osoby, które zarządzały przedsiębiorstwem, tracą z mocy samego prawa zarząd oraz możliwość korzystania i rozporządzania majątkiem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa. Wskutek ustanowienia zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.", dotychczasowy jego właściciel nie był pozbawiony prawa własności z cywilnoprawnego punktu widzenia. Ograniczenie właścicielowi W. W. prawa dysponowania własnością prywatną poprzez ustanowienie przymusowego zarządu państwowego nad jego przedsiębiorstwem młyńskim na mocy przepisów dekretu z dnia 18 grudnia 1948 roku, w trybie innym niż było to przewidziane w postanowieniach ustawy o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, pozostaje w rażącej sprzeczności z przepisami cytowanej ustawy z dnia 03 stycznia 1946 roku o zakładaniu przedsiębiorstw i popieraniu prywatnej inicjatywy w przemyśle i handlu, a w szczególności z jej art. 1, który gwarantował nienaruszalność prawa własności takich przedsiębiorstw.

Sąd Okręgowy ustalił wartość utraconych ruchomości wchodzących w skład przedmiotowego przedsiębiorstwa w postaci maszyn, urządzeń i narzędzi według stanu na dzień 22 kwietnia 1953 roku, a cen z chwili orzekania z uwzględnieniem podatku od towarów i usług na kwotę 291.128 zł wyliczoną przez biegłego. Wysokość kwot zasądzonych na rzecz poszczególnych powódek wynikała z wielkości ich udziałów spadkowych po W. W.. W związku z tym obliczenie tych kwot następowało przez pomnożenie sumy kwoty wartości majątku ustalonej w opinii biegłego, tj. 299.300 zł, przez ułamek określający udział spadkowy każdej z powódek, co ostatecznie dało kwotę 74.825 zł na rzecz każdej z nich. Sąd Okręgowy zasądził na rzecz każdej z powódek odsetki ustawowe zgodnie z żądaniem pozwu, tj. od daty wyrokowania w pierwszej instancji jako daty konkretyzacji roszczeń odszkodowawczych powódek.

Apelację od wyroku sądu pierwszej instancji złożył pozwany Skarb Państwa – Minister Gospodarki reprezentowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Pozwany zaskarżył ten wyrok w części, tj. w zakresie pkt I w jakim Sąd zasądza na rzecz każdej z powódek kwotę 74.825 zł w tej kwocie uwzględnił podatek VAT, a także w zakresie pkt III, proporcjonalnie do zaskarżenia z pkt I zarzucając:

1. naruszenie art. 160 k.p.a. w zw. z art. 361 k.c. w zw. z art. 363 k.c., poprzez przyjęcie, iż powódki poniosły stratę, którą powinien naprawić pozwany, równą wysokości podatku VAT od ruchomości,
2. naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez dowolne i swobodne przyjęcie za biegłym sądowym, iż straty powódek obejmuje również wartość podatku VAT od wycenianych ruchomości przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.".

Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa ponad kwotę 61.097,75 zł w stosunku do każdej z powódek oraz proporcjonalnie do wyliczenia kosztów postępowania jakimi zostać powinna obciążona każda ze stron, zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego zasługuje na uwzględnienie.

Podstawowe ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego w niezaskarżonym zakresie nie budzą wątpliwości i stąd też Sąd Apelacyjny przyjmuje je za podstawę własnego rozstrzygnięcia. Dotyczy to w szczególności okoliczności związanych ze stanem faktycznym i prawnym przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.", ustanowieniem przymusowego zarządu państwowego nad tym przedsiębiorstwem, przejścia przedsiębiorstwa na własność państwa, prowadzonego postępowania administracyjnego w zakresie stwierdzenia wydania powyższych decyzji z naruszeniem prawa oraz w zakresie przyjętej podstawy prawnej odpowiedzialności pozwanego.

Podzielić należy zarzuty wskazane w apelacji dotyczące naruszenia art. 160 k.p.a. w zw. z art. 361 k.c. w zw. z art. 363 k.c. poprzez przyjęcie, że przy ustaleniu wysokości odszkodowania należy uwzględnić wysokość podatku VAT od towarów i usług.

Według art. 361 § 1 k.c. zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Odszkodowanie powinno więc ściśle odpowiadać wysokości szkody, innymi słowy nie powinno być niższe od wysokości szkody ale i nie powinno być od niej wyższe i stanowić źródła bezpodstawnego wzbogacenia poszkodowanego. Stosownie do art. 363 § 2 k.c. wysokość odszkodowania winna wyrównywać różnicę pomiędzy obecnym stanem majątkowym poszkodowanego a tym stanem, jaki by istniał, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, tj. hipotetycznym. Według tych więc przepisów ustalone odszkodowanie ma odpowiadać wartości szkody i jego wypłata nie może służyć wzbogaceniu poszkodowanego. W niniejszej sprawie celem odszkodowania było ustalenie wartości ruchomości według stanu na dzień 22 kwietnia 1953 r. (data przejścia przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.” oraz wprowadzenia w zarząd przymusowego zarządcy), a według cen z chwili orzekania.

Sąd Okręgowy przy obliczeniu należnego powódcom odszkodowania oparł się na wnioskach z opinii biegłego M. K., który założył dalszą kontynuację funkcjonowania młyna jako zakładu produkcyjnego obliczając wartość brutto na kwotę 299.300 zł. Wprawdzie w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia Sąd Okręgowy wskazał, że konieczność uwzględnienia przy ustaleniu odszkodowania cen, obejmujących podatek od towarów i usług została przesadzona w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jednakże powołał jedynie jedno orzeczenie (wyrok z 19 maja 2011 r., I CSK 272/10) i żadnych rozważań w tym zakresie nie czynił. Także w uzasadnieniu powołanego orzeczenia Sądu Najwyższego brak jest odniesienia się do zagadnienia zasad odliczania podatku VAT w kontekście ustalenia wysokości odszkodowania należnego właścicielowi przejętego przedsiębiorstwa lub jego następcom prawnym.

Podnieść należy, iż podatek od towarów i usług jest podatkiem obciążającym wydatki. Podatek ten ma charakter podatku od obrotu, ponieważ podstawą opodatkowania jest obrót, tzn. wartość dostarczanych towarów czy też świadczonych przez podatnika usług. Obciąża on obrót netto (zob. Adam Bartosiewicz, komentarz do ustawy od towarów i usług, System Informacji Prawnej Lex). Zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (j.t. Dz.U. z 2011 r. Nr 117, poz. 1074) w zakresie, w jakim towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych, podatnikowi, o którym mowa w art. 15 tej ustawy, przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego. Skorzystanie przez podatnika z tego uprawnienia powoduje, że poniesiony przez niego wydatek na nabycie towaru lub usługi w rzeczywistości odpowiada zapłaconej przez niego cenie nabycia tego towaru, pomniejszonej o podatek VAT mieszczący się w tej cenie. Ten to wydatek określa zatem rzeczywisty rozmiar ewentualnej szkody doznanej przez podatnika. Prawo do odliczenia podatku naliczonego zapewnia neutralność tego podatku dla podatników VAT, przy jednoczesnym faktycznym opodatkowaniu konsumpcji. Ma ono zapewniać, że podatek płacony przez podatnika VAT przy nabyciu towarów i usług wykorzystywanych w działalności opodatkowanej nie będzie stanowił dla niego faktycznego kosztu (obciążenia finansowego) – zob. Sąd Apelacyjny w Białymstoku z dnia 18 kwietnia 2013 r., I ACa 122/13 i powołane tam orzecznictwo. Z akt sprawy nie wynika by powódki były podatnikami zarejestrowani w charakterze czynnych podatników VAT. Żadna więc z powódek nie może skorzystać z uprawnienia do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego. Działalność gospodarczą prowadził ojciec powódek, prowadząc przedsiębiorstwo Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.”. Nawet przy założeniu, że ojciec powódek nadal prowadziłby takie przedsiębiorstwo i byłby podatnikiem podatku VAT, a więc nie zapadłaby decyzja o ustanowieniu zarządu przymusowego nad przedmiotowym przedsiębiorstwem i orzeczenie stwierdzającego przejście na własność Państwa tego przedsiębiorstwa, to mógłby skorzystać z uprawnienia opisanego w art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług. W tym więc kontekście należy podzielić stanowisko zawarte w orzeczeniach w powołanych w apelacji (uchwała Sądu Najwyższego z 16 października 1998 r., III CZP 42/98, OSNC 1999/4/69, uchwała z 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97, OSNC 1997/8/103, wyrok z 18 stycznia 2001 r., V CKN 193/00). Odwołując się do charakteru podatku VAT wskazać trzeba, że wysokość szkody nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w cenie w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek

od towarów i usług o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu danego towaru lub usługi. Cenotwórczy podatek VAT uwzględnia się przy ustalaniu wysokości odszkodowania tylko wówczas, gdy poszkodowany rzeczywiście go poniesie.

Reasumując stwierdzić należy, iż wysokość odszkodowania należnego powódkom, mającego na celu naprawienie szkody, powinna odpowiadać cenie rzeczy pomniejszonej o mieszczący się w niej podatek VAT. Należne powódkom odszkodowanie powinno być zatem wypłacone w kwocie netto. Jednie w taki sposób ustalone odszkodowanie spełnia kryterium odszkodowania odpowiadającego wysokości szkody, w przeciwnym wypadku stanowi źródło wzbogacenia się powódek. Kwota podatku VAT uwzględniona przez Sąd Okręgowy nie pozostaje tym samym w adekwatnym związku przyczynowym ze szkodą. Ustalenie odszkodowania nie ma bowiem związku z jakimkolwiek obrotem netto, dostarczeniem towarów czy też świadczeniem przez powódki (podatników) usług. Oznacza to, że pozwany nie jest zobligowany do naprawienia szkody w tym zakresie. Wobec powyższego, należało uznać za zasadny zarzut dotyczący naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie za tezę biegłego M. K., że wysokość straty powódek obejmuje również podatek VAT towarów i usług od wycenianych ruchomości przedsiębiorstwa Młyn (...) wł. W. W. w K. pow. G.”.

Uznając, że ustalone odszkodowanie ma odpowiadać wartości szkody i jego wypłata nie może służyć wzbogaceniu poszkodowanego Sąd Apelacyjny, przy uwzględnieniu treści art. 361 § 1 k.c. i art. 363 § 2 k.c., na mocy art. 386 § 1 k.p.c. orzekł, jak w punkcie 1 a wyroku oddalając powództwo w zakresie kwot uwzględnionego podatku VAT z ustawowymi odsetkami od tych kwot oraz jak w pkt 1 b wyroku na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108 k.p.c.

W pkt II wyroku, na podstawie § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (j.t. Dz.U. z 2013 r., Nr 490) w związku z art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (j.t. Dz.U. z 2013 r. Nr 1150) Sąd zasądził od każdej z powódek kwoty po 675 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego. W pkt III wyroku Sąd na podstawie art. 113 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (j.t. Dz.U. z 2013 r. Nr 1025) zasądził od każdej z powódek kwotę po 687 zł tytułem nieuiszczonej opłaty od apelacji, której pozwany nie miał obowiązku uiścić.